

Gdańska tabulatura lutniowa D–B Danzig 4022 — uzupełnienia i poprawki

MAGDALENA TOMSIŃSKA

Waterloo (Kanada)

Wilfrid Laurier University and The Beckett School at Laurier · ✉ bard55@hotmail.com

W grudniu 2012 roku w „Polskim Roczniku Muzykologicznym” opublikowany został mój artykuł na temat tabulatury lutniowej Danzig 4022¹. Niedługo później, podczas pracy nad angielską wersją artykułu², otrzymałam list od niemieckiego muzykologa Joachima Lüdtkego, który podzielił się ze mną wynikami swoich badań na temat tego rękopisu. Niektóre uzupełnienia znalazły się już w angielskim artykule i katalogu, ale w wersji polskiej przedstawię je dopiero teraz. Ponadto Joachim Lüdtke w recenzji do facsimilowego wydania Danzig 4022³ podał nowe informacje związane z tą tabulaturoą, a dodatkowo przez tych kilka lat, które minęły od publikacji mojego artykułu, odnalazłam parę nowych konkordancji.

Chciałabym najpierw podzielić się ciekawymi odkryciami Joachima Lüdtkego. Oglądał on rękopis w roku 2003, widział wpisy poprzednich czytelników (1929 — Johannes Radtke z Marburga, 1931 — Maria Szczepańska i Hans Neemann, 1933 i 1934 — Hans Peter Kossack, 1943 — Wolfgang Böttcher) i zidentyfikował znaki wodne jako pochodzące z papierni z okolic Gdańska. Tabulatura Danzig 4022 była niegdyś współoprawna z drukiem o sygnaturze X f. 25, opatrzonym inskrypcją: „Frid. Tautt possessor 1621”,

-
- 1 Magdalena Tomsinińska, *Gdańska tabulatura lutniowa D-B Danzig 4022*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2012 nr 10, s. 45–101.
 - 2 Artykuł opublikowany jako wstęp do facsimile: *The Danzig Lutebook: D-B Danzig 4022*, *Staatsbibliothek zu Berlin PK*, ed. Magdalena Tomsinińska, [Lübeck] Tree Edition 2013.
 - 3 Joachim Lüdtke, *The Danzig Lutebook*, “Lauten-Info der Deutschen Lautengesellschaft e.V.” 2013 nr 4, s. 19–21.

toteż muzykolog prowadził poszukiwania na temat gdańskiej rodziny Tautów (także: Tauttów). Odnalazł niemało: w księdze immatrykulacyjnej uniwersytetu w Królewcu 24 lutego 1608 roku wpisani zostali bracia Tautowie z Gdańska — Friedrich, Tobias, Joachim i David. Prawdopodobnie był to zapis *pro forma* zrobiony w czasie, gdy bracia byli jeszcze dziećmi. Wszyscy czterej byli synami gdańskiego kupca Davida Tauta i Agnes, córki wiceburmistrza Knipawy (dzielnica Królewca), Friedricha Montforta. W księdze uniwersytetu w Strasburgu, w roku 1623, wpisani zostali bracia David i Tobias. W roku 1688 Friedrich Taut podarował gdańskiej bibliotece 800 książek, zapewne była wśród nich również ta współoprawna z tabulaturą⁴.

Szczegółowe uzupełnienia do rękopisu Danzig 4022 przedstawiam w katalogu poniżej, tutaj wymieniam tylko najciekawsze:

- 1 *Prelüdiüm nani di Milann* (nr 1) — utwór prawdopodobnie autorstwa Giovanniego da Milano znanego tylko z sześciu kompozycji na lutnię. W dialekcie mediolańskim „Nanni/Nani” jest zdrobnieniem imienia Giovanni⁵ (zob. także uwagi w katalogu),
- 2 *Jan Barino Gagliarda [Tanburino]* (nr 64) — Lüdtke zauważył, że tytuł *Jan Barino* jest najprawdopodobniej pomyłką kopisty, który pierwszą literę „T” odczytał jako „J”. Przykładowo w US-BEM 757, f. 18v, występuje takie „T” podobne do „J” w słowie „*Tanbarina*”⁶,
- 3 Do repertuaru angielskiego w Danzig 4022 dodać należy po jednym utworze Johna Dowlanda, Johna Johnsona i Roberta Kindersleya:
 - a. *Müss den mein ♥ [Herz] in traüren* (nr 198) — proste opracowanie pieśni Johna Dowlanda *Sleep wayward thoughts (First Book of Ayres, 1597)*,
 - b. utwór bez tytułu (nr 165) — kompozycja Johna Johnsona *The Gathering of peascod*,
 - c. *English Almande* (nr 184) i utwór bez tytułu (nr 186) — dwa różne opracowania utworu Roberta Kindersleya *Gillyflower*,

4 Ibidem.

5 John H. Robinson, *Lute Music Ascribed to Giovanni ‘Nanni’ Da Milano and Other Giovannis*, “Lute News” April 2014 nr 109, Music supplement, s. 1.

6 J. Lüdtke, *The Danzig Lutebook*, op. cit., s. 21.

- 4 Balletto Polacho (nr 63) w swojej pierwszej części wykorzystuje włoską melodię *La Montovana*,
- 5 Utwór bez tytułu nr 81 — opracowanie czterogłosowej kompozycji wokalne Hansa Leona Hasslera (podobnie jak nr 82).

Poniższy katalog zawiera zmodyfikowane w stosunku do wersji z 2012 roku opisy dwudziestu dwóch utworów z tabulatury gdańskiej⁷.

Nr	Tytuł	Kompozytor	Uwagi
1	<i>Prelüdiüm nani [sic] di Milann</i>	[Giovanni da Milano]	John H. Robinson wymienia sześć kompozycji Giovanniego da Milano, w tym dwie z D-B Danzig 4022 (nr 1 i nr 8) ⁸ . Zdrobniałe imię kompozytora pojawia się także przy tytułach dwóch courantes z I-PESC Rari b.10 f. 4 i f. 20v: Courante del Nanni da Milano.
4	<i>Coùrrante Sophla Monjcha V.B.</i>	[V.B. = Vincenzo Bernia?]	
5	<i>[B]ologüi-aesz [Vi]cènto [Be]rnia</i>	[Robert Ballard lub Vincenzo Bernia?]	Joachim Lüdtke proponuje odczytanie tytułu utworu jako <i>[B]ologüia [M]ess [Vi]cènto [Be]rnia</i> . W Besard 1617 Vincenzo Bernia występuje jako kompozytor dwóch utworów, z których jeden, f. 32, nosi tytuł: <i>Toccata Chromatica del Signor Vicenzo Bernia Bollognese</i> . Ponieważ konkordancja tego utworu znajduje się w Ballard 1614 (ff. 54/2 -55), trudno definitywnie ustalić autorstwo kompozycji. Dodatkowy utwór pokrewny: US-BEM 757, f. 30 <i>Una baletto</i> ⁹ .

⁷ Zob. M. Tomsńska, *Gdańska tabulatura lutniowa*, op. cit., s. 61–92.

⁸ J.H. Robinson, *Lute Music Ascribed to Giovanni 'Nanni' Da Milano*, op. cit., s. 1.

⁹ Informacja z korespondencji prywatnej z Joachimem Lüdtkem prowadzonej w 2013 roku.

8	<i>Balletto del Nani alla Veneta della Regina di Spagna</i> [w g-moll]	[Giovanni da Milano]	<p>Wzór: część pierwsza oparta jest na melodii <i>Fortune helas pourquoy</i>¹⁰.</p> <p>Utwory pokrewne (opracowanie części A): Adriaenssen 1584, f. 87 <i>Almande Fortune helas</i>, w d-moll; I–BDGchilesotti, s. 239 <i>Fiamenga</i>, w c-moll; Vallet 1615, s. 49–50 <i>Allemande fortune helas pourquoy</i>, w d-moll.</p> <p>John H. Robinson tłumaczy tytuł omawianego baletto jako „[b]allet Nanniego na przyjazd królowej Hiszpanii” i sugeruje, że taniec ten mógł zostać skomponowany przez Giovanniego da Milano w roku 1598 na uroczystości związane z przyjazdem do Mediolanu Małgorzaty Austriaczki (1584–1611)¹¹.</p> <p>Nie byłoby nic dziwnego w wykorzystaniu przez kompozytora materiału muzycznego wcześniej już znanego. Dodatkowo wiemy, że lutnista i tanecz Cesare Negri zajmował się oprawą muzyczną różnych ważnych wydarzeń w Mediolanie, w tym również podczas wizyty królowej Małgorzaty Austriaczki, o czym pisze w wydanym w 1602 roku traktacie <i>Le Gratie d'Amore</i>¹².</p>
16	[Pas]sa [me]zo		Por. PL–Kj 40641, f. 3v–4 <i>Passamezo</i> .
31	[Cou]rant	[René Saman lub Mercure d'Orleans?]	Kolejna konkordancja: D–B Hove 1, f. 31/1 <i>Couranti</i> .

¹⁰ Ibidem.

¹¹ J.H. Robinson, *Lute Music Ascribed to Giovanni 'Nanni' Da Milano*, op. cit.

¹² Ibidem.

63	B.P.		<p>Wzór: popularna w ówczesnej Europie melodia włoska <i>La Mantovana</i> znana także jako <i>Ballo di Mantova</i> (Taniec z Mantui) lub <i>Aria di Mantova</i>. Kompozycja przypisywana jest włoskiemu tenorowi Giuseppe Cenciemu, ponieważ najwcześniej pojawia się w jego kolekcji madrygałów w 1600 roku, do słów „fuggi, fuggi”. W D-B Danzig 4022 autor tabulatury wykorzystał tylko pierwszą część melodii (A).</p> <p>Utwory pokrewne¹³: Playford 1651: <i>Italian Rant</i>; GB-En Acc 9769 84/1/6 f. 85 „<i>My Mistress is Prettie, by monsieur Mouton</i>”.</p> <p>Melodię tę wykorzystuje m. in. Biagio Marini w sonacie triowej (op. 22, Sonata sopra “Fuggi dolente core”, 1655) i Bedřich Smetana w poemacie symfonicznym <i>Weltawa</i>. Jest to również melodia hymnu narodowego Izraela <i>Hatikwah</i>.</p>
64	<i>Jan Barino Gagliarda [Tanburino]</i>	[Giovanni Antonio Terzi?]	<p>W wielu konkordancjach taniec ten nazywany jest <i>Tamburino</i> bądź <i>Tanburino</i>, lub podobnie. Joachim Lüdtke zauważył, że autor tabulatury prawdopodobnie przez pomyłkę odczytał literę T w słowie Tanburino jako J¹⁴ (por. też US-BEM 757, f. 18v).</p>
81	<i>s.n. [Feins Lieb du hast mich gefangen]</i>	[Anonim/Hans Leo Hassler]	<p>Wzór: Hassler 1596, <i>Feins Lieb du hast mich gefangen</i>, nr 4, à 4. D-BAU Druck 13.4^o85, s. 83 i 85; D-W Guelf 18.8, IV/ 12v <i>Deutscher dantz Joh. Hassler</i>¹⁵.</p>
94	<i>Balletto [A french toy]</i>	[N. Vallet?]	<p>Dodatkowe konkordancje części A i B: Besard 1617, s. 43 <i>Ballet</i>; GB-Cu Nn. 6.36, f. 9/2 <i>A french toy</i>. Arpeggiowane części C i D nie mają odpowiednika w innych opracowaniach.</p>
108	B.P.		<p>Taniec pokrewny: D-Mbs 1512, f. 47 v <i>Ein ser güter dantz</i>.</p>

13 Utwory pokrewne podają za Joachimem Lüdtkem, korespondencja prywatna.

14 J. Lüdtke, *The Danzig Lutebook*, op. cit., s. 21.

15 Informacja z korespondencji prywatnej z Joachimem Lüdtkem.

163	s.n. [<i>fantasia</i>]		PL-Kj 40641, <i>Fantasia</i> f. 4v-5, konkordancja taktów 12-25 z taktami 2-14 z D-B Danzig 4022. Utwór pokrewny: Robinson 1603, no. 9 <i>A Fantasy for two lutes</i> , duet, por. takty 1-12, obie partie, z taktami 1-14 z tabulatury gdańskiej.
164	<i>Alman de amouër</i> [w F-dur]		Utwór pokrewny: DK-Kk Thott 841,4 ^o , f. 97v [w Es-dur].
165	s.n. [<i>The Gathering of peascodes</i>]	[John Johnson]	GB-Lam 603, f. 26 <i>The Gathering of peascodes</i> ; GB-Cu Dd.2.11, f. 20 <i>Johnsons Toy</i> oraz f. 56 <i>Allmaine Jo Johnson</i> ; GB-Cu Dd. 9.33, f. 28 <i>Allins Jig</i> oraz f. 82 <i>Jo Johnson Allmaine</i> (na bandorę); Playford 1651, s. 96 <i>Gathering peascods</i> .
168	<i>Balletto</i>		Konkordancje: Besard 1603, f. 149v/2 <i>Ballet</i> ; D-D1 M 297, f. 91 <i>Baller</i> ¹⁶ .
184	<i>English Almande</i> [<i>Gillyflower</i> w G-dur]	[Robert Kinderslay]	Utwory pokrewne: D-B Danzig 4022 f. 46v/4, w F-dur; GB-Lam 603, f. 25v/2 <i>Gillyflower</i> , w G-dur; GB-Lbl 38539, f. 4/1 <i>Allmayne by Robert Kinderslay</i> , w F-dur ¹⁷ . <i>Allemande</i> Roberta Kinderslaya w GB-Lbl 38539 [ML] posiada formę AA'BB'. W D-B Danzig 4022 forma AB.
186	s.n. [<i>Gillyflower</i> w F-dur]	[Robert Kinderslay]	Utwory pokrewne: D-B Danzig 4022 f. 46v/2, w G-dur; GB-Lam 603, f. 25v/2 <i>Gillyflower</i> , w G-dur; GB-Lbl 38539, f. 4/1 <i>Allmayne by Robert Kinderslay</i> , w F-dur, forma AA'BB'. W D-B Danzig 4022 forma AB.
198	<i>Múss den mein</i> ♥ [<i>Herz</i>] in <i>traüren</i>	[Anonim/John Dowland]	Opracowanie pieśni Johna Dowlanda "Sleep wayward thoughts" (Dowland 1597).

16 J.H. Robinson (ed.), *114 Early to Intermediate Pieces for Renaissance Lute from Student's Lute Book of 1603 and other manuscripts*, Albury, The Lute Society, 2010, s. 13.

17 Informacja z korespondencji prywatnej z Joachimem Lüdtkem.

202	<i>Lieb thüet alles überwinden</i>		Utworky pokrewne: D–Lr 2000, f. 22 <i>Die lieb thut alles uberwinden</i> ; Fuhrmann 1615, s. 180/2 <i>Lieb kan alles überwinden</i> ; LT–Va 285–MF–LXXIX, f. 12v/2 <i>Tantz Alphonsi</i> ¹⁸ .
206	<i>Dz ♥[Herz] thut mir aufspringen</i>	[Anonim/ Hans Leo Hassler]	Wzór: Hassler 1596, <i>Das Herz tut mir auspringen</i> , à 4, nr 5. Konkordancja: D–W Guelf 18.7, II/ f. 11v <i>Das hertz thut mir/ Hassler</i> .
213	<i>Englisch Mein man is nächstes spät heimige</i>		W katalogu z 2012 roku występuje tytuł: <i>Englische Weimann ist nächten spät heimge [?]</i> . Lüdtke proponuje odczytać go inaczej dodając, że jest to nieco zniekształcony incipit tekstowy jednego z utworów wymienionego jako nr 16 pt. <i>Der Windelwäscher</i> (incipit „Mein Mann ist nächten voll heim kommen“) w: Johannes Bolte <i>Die Singspiele der englischen Komödianten und ihrer Nachfolger in Deutschland, Holland und Skandinavien</i> (Hamburg 1893) ¹⁹ .
218	<i>Nún lasst uns Gott dem Heren</i>		LT–Va 285–MF–LXXIX, f. 73/1 <i>Nún last unss Gott den Heren</i> ²⁰ .

18 Za: Joachim Lüdtke (hrsg.), *Lautenbuch des Wolff Christian von Harling, ca. 1618*, Lübeck 2005, s. 104.

19 Idem, *The Danzig Lutebook*, op. cit., s. 21.

20 Informacja z korespondencji prywatnej z Joachimem Lüdtkem.

ŹRÓDŁA

a. Rękopisy

- D–B Danzig 4022 [Gdańsk 4022] — Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin, Preussischer Kulturbesitz, Mus. MS Danzig 4022. Facsimile: *The Danzig Lutebook: D-B Danzig 4022*, op. cit.; <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/dms/werkansicht/?PPN=PPN618787879> [dostęp: 14.04.2019].
- D–B Hove 1 — Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin, Preussischer Kulturbesitz, Mus. ms. autogr. Hove 1, ok. 1615. Facsimile: Glinde: Jarchow Verlag, 2006.
- D–BAU Druck 13.4°85 D–BAU Druck 13.4°85 [Bautzen] — Bautzen, Kreis- und Stadtbibliothek Bautzen, Altbestand und Regionalkunde, MS 13.4°85, rękopiśmienny dodatek do wydania Jean-Baptiste Besard, *Thesaurus Harmonicus*, 1603–1620.
- D–D1 M 297 [Dresden 297] — Dresden, Sächsische Landesbibliothek, Handschriften-Abteilung, MS M 297, tabulatura studencka z Jeny, 1603. Współczesna edycja: *114 Early to Intermediate Pieces for Renaissance Lute*, op. cit.
- D–Lr 2000 — Lüneburg, Ratsbücherei und Stadtarchiv, MS Mus. ant. pract. 2000: tabulatura Wolffa Christiana von Harling, ok. 1618, skopiowana przez nauczyciela Christiana, Jacquesa Metznera. Facsimile: Lübeck: Tree Edition 2005.
- D–Mbs 1512 — München, Bayerische Staatsbibliothek, Mus. Ms 1512, ok. 1540. Facsimile: <http://daten.digitale-sammlungen.de/0003/bsb00031633/images/index.html?fi-p=193.174.98.30&id=00031633&seite=1> [dostęp: 14.04.2019].
- D–W Guelf 18.7-8 [Hainhofer] — Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek, Musikabteilung, MS Codex Guelferbytanus 18.7 and 18.8 Augusteus 2°: tabulatury lutniowe Philipa Hainhofera, ok. 1603, rękopis w dwóch tomach. Facsimile: <http://diglib.hab.de/wdb.php?dir=mss%2F18-7-aug-2f&pointer=0> [dostęp: 14.04.2019].
- DK-Kk Thott 841,4° [Fabritius] — København, Det Kongelige Bibliotek, MS Thott 841,4°: tabulatura Petrusa Fabritiusa, ok. 1604–1608.
- GB-Cu Dd.2.11 — Cambridge University Library, Ms Dd.2.11, ok. 1590–1595. Facsimile: <https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-DD-00002-00011/1> [dostęp: 14.04.2019].
- GB-Cu Dd. 9.33 — Cambridge University Library, Ms Dd.9.33, ok. 1600. Facsimile: <https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-DD-00009-00033/1> [dostęp: 14.04.2019].
- GB-Cu Nn. 6.36 — Cambridge University Library, Ms Nn.6.36, ok. 1610–1616. Facsimile: <https://cudl.lib.cam.ac.uk/view/MS-NN-00006-00036/1> [dostęp: 14.04.2019].
- GB-En Acc. 9769 84/1/6 [Balcarres] — Edinburgh, National Library of Scotland, Acc. 9769, Personal papers 84/1/6 (depozyt prywatny), tzw. Balcarres — szkocki rękopis na lutnię 11-chórową, ok. 1700.
- GB-Lam 603 [Board] — London, Royal Academy of Music, The Robert Spencer Collection, MS 603: tabulatura Margaret Board, ok. 1620–1630. Facsimile: Leeds, Boethius Press 1976.

- GB-Lbl 38539 [ML] — London, British Library, Add. MS 38539: zwana także tabulaturą Johna Sturta, ok. 1610–1640. Facsimile: <http://pl.scribd.com/doc/64658034/John-Sturt-M-L-Lute-Book> [dostęp: 14.04.2019].
- I-BDGchilesotti [Chilesotti] — Bassano del Grappa, prywatna biblioteka Oscara Chilesottiego do 1916, obecnie rkp. zaginiony, spisany w Bawarii ok. 1590. Edycja współczesna opracowana na podstawie transkrypcji gitarowych z 1890 roku: *Oscar Chilesotti's Da un Codice Lauten-buch*, transkr. na tabulaturę francuską Dick Hoban, Fort Worth: Lyre Music Publications 1994.
- I-PESC Rari b.10 [Pesaro b.10] — Pesaro, Biblioteca Musicale Statale del Conservatorio di Musica Gioacchino Rossini, Rari MS b.10, ok. 1616–1630.
- LT-Va 285-MF-LXXIX [Königsberg] — Vilnius, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, rkp. 285-MF-LXXIX: Królewiec, ok. 1605–1625. Facsimile: Columbus, Editions Orphée, 198.
- PL-Kj 40641 — Kraków, Biblioteka Jagiellońska, Mus. MS 40641. Facsimile: Biddles: Kings Lynn Guildford 2000.
- US-BEM 757 — Berkeley, University of California Music Library, Ms 757, ok. 1615–1630.

b. Druki

- Adriaenssen 1584 — Emanuel Adriaenssen, *Pratum musicum*, Antwerpen: Pierre Phalèse 1584. Facsimile: wstęp Kwee Him Young, Utrecht: Frits Knuf 1977.
- Ballard 1614 — Robert Ballard, *Diverses pieces mises sur le luth par R[obert] Ballard*, Paris: Pierre Ballard 1614. Edycja współczesna: R. Ballard, *Deuxieme livre (1614) et pieces diverses*, wyd. André Souris, Sylvie Spycket, Jacques Veyrier, konkordancje: Monique Rollin, Paris: CNRS 1976.
- Besard 1617 — Jean Baptiste Bésard, *Novus Partus*, Augsburg, David Francus 1617. Facsimile: Genève: Minkoff 1983.
- Dowland 1597 — John Dowland, *The first booke of songes or ayres*, London: Peter Short 1597.
- Fuhrmann 1615 — Georg Leopold Fuhrmann, *Testudo Gallo-Germanica*, Nürnberg: Georg Leopold Fuhrmann 1615. Facsimile: Institutio pro arte testudinis A / 2, Neuss: Junghänel, Päßgen, Schäffer 1975.
- Hassler 1596 — Hans Leo Hassler, *Neüe teüsche Gesäng nach Art der welschen Madrigalien und Canzonetten*, Augsburg: Valentin Schönigk 1596.
- Playford 1651 — John Playford, *The English Dancing Master*, London: Thomas Harper 1651, na skrzypce. Facsimile: http://www.pbm.com/~lindahl/playford_1651 [dostęp: 14.04.2019].
- Robinson 1603 — Thomas Robinson, *The Schoole of Musicke*, London: Thomas Este 1603. Facsimile: Paris: CNRS 1976.
- Vallet 1615 — Nicolas Vallet, *Le Secret des Muses, Premier Livre*, Amsterdam 1615. Edycja współczesna: (Corpus des luthistes françaises) Paris: CNRS 1970.

LITERATURA

- Joachim Lüdtke (hrsg.), *Lautenbuch des Wolff Christian von Harling, ca. 1618*, Lübeck 2005.
- Joachim Lüdtke, *The Danzig Lutebook*, "Lauten-Info der Deutschen Lautengesellschaft e.V." 2013 nr 4, s. 19-21.
- John H. Robinson (ed.), *114 Early to Intermediate Pieces for Renaissance Lute from Student's Lute Book of 1603 and other manuscripts*, Albury 2010.
- John H. Robinson, *Lute Music Ascribed to Giovanni 'Nanni' Da Milano and Other Giovannis*, "Lute News" April 2014 nr 109, Music supplement.
- Magdalena Tomsinińska, *Gdańska tabulatura lutniowa D-B Danzig 4022*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2012 nr 10, s. 45-101.
- Magdalena Tomsinińska (ed.), *The Danzig Lutebook: D-B Danzig 4022*, Staatsbibliothek zu Berlin PK, Lübeck 2013.